

ВРЕМЕ, ПРОТИЦАЊЕ И ОТИЦАЊЕ

Часовничарска радња „Петровић и синови“
и занатско Ужице кроз векове

Народни музеј Ужице, октобар 2019.

**CIP- Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије**

67/68(497.11)
658.1:681.11(497.11)

ЂАЈИЋ, Милодарка, 1957-

Време, протицање и отицање : часовничарка радња «Петровић и синови» и занатско Ужице кроз векове / [аутори текста каталога Милодарка Ђајић, Ивана Тодоровић] ; [фотографије савременог Ужица Драган Карадаревић]. - Ужице : Народни музеј «Ужице», 2019 (Ужице : Графичар). - 24 стр. : илустр. ; 21 x 21 cm

Тираж 200. - Кор. насл. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 24.

ISBN 978-86-80880-16-7

1. Тодоровић, Ивана, 1979- [аутор]
а) Часовничарска радња «Петровић и синови» (Ужице) б) Занати -- Ужице

COBISS.SR-ID 279862540

ВРЕМЕ, ПРОТИЦАЊЕ И ОТИЦАЊЕ

Часовничарска радња „Петровић и синови“ и занатско Ужице кроз векове

Развој традиције, уметности и свеукупне културе живљења кроз људску историју може се пратити кроз настанак и развој занатства. Занати су настајали као одговор на конкретне потребе људи у одређеном времену. Они су се рађали из тих потреба, јачали како су те потребе биле веће, али и одумирали са нестанком датих потреба. Током свог постојања увек су били апсолутни одраз степена културног и друштвено-економског развоја, достигнућа у уметничком, техничко-технолошком, па и научном домену одређеног друштва. Такође, занати су у свом профилу увек садржавали и обичаје народа и држава из којих су потицали, као и оних у којима су се развијали. Занатлије су, уз трговце, увек били носиоци привредног живота, посебно у варошима.

У друштвено-економском развоју Ужица занати су били веома важна привредна грана. Већ средином 16. века имали су значајну улогу у свим већим центрима у Србији, међу којима је и Ужице. Највећи утицај на развој тада постојећих заната, као и на појаву нових, имао је долазак Турака у ове крајеве. Нови занати оријенталног порекла, којима су се бавили претежно муслимани, а који су били везани за градове и потребе живљења у њима били су: кујунџијски, табачки, ћурчијски, папуџијски, сапунџијски, берберски, поткивачки, казанџијски, сабљарски, браварски, бозацијски, халваџијски... С друге стране, у већ затеченим за-

натима почела су да се примењују нова, оријентална умећа, посебно у обради коже и метала, па се тако некадашњи златари баве кујунџијским пословима, а штављачи коже табацима, итд. Као представници грађанског друштва у зачетку, занатлије су биле настављачи турске еснафске организације у етнички измењеној средини и у новим друштвеним околностима и касније, када шехери прерастају у вароши. Током 19. века, а посебно после ослобођења од Турака, српске занатлије преузеле су примат у бављењу старим занатима у варошима у Србији, па и у Ужицу. У исто време, новопридошле занатлије из Аустроугарске донеле су нове занате и елементе западноевропске културе, који су проузроковали појаву нових потреба и прилагођавање старих заната тим потребама (кројачи, обућари, златари, сајџије...)

Крајем 19. века потребе за занатским производима јењавају због појаве приступачније полуиндустријске и индустријске робе. Занатска производња постепено је слабила и одумирала, а у првој половини 20. века услужне делатности све више постају особеност градских и варошких занатлија.

После Другог светског рата, пропагирањем масовне индустријске производње, као и недовољним вредновањем ручног рада, нестају друштвене и економске основе занатске производње. Научно-технолошка револуција, која је

обележила 20. век, довела је до одумирања бројних заната. Потребе за производима и услугама неких заната једноставно више није било, а са њима су нестали и занати. Занатски рад замениле су мануфактуре, фабрике, аутоматизована, а касније и роботизована производња, тако да су неки занати неповратно ишчезли.

Овог пута одлучили смо да кроз наведене историјске и друштвено-економске прилике и услове пропратимо најстарију радњу данашњег Ужица – часовничарску радњу „Петровић и синови“, која 2020. год. слави 150 година постојања и сталног настојања да се, мењајући основну делатност, прилагоди датим условима и одоли времену и недаћама које оно носи.

Радњу је као кујунџијску 1870. год. основао један од најзначајнијих занатлија старог Ужица, мајстор Сретен Т. Петровић, а до данас су је сачували његови потомци, који су, у складу са временом у коме је свако од њих живео и радио, модификовали производњу и делатност, прилагођавали се и преживљавали. Данас радњу води Светлана Петровић, након смрти супруга Драгомира, са великим ентузијазмом и надом да ће једна од ћерки наставити и сачувати породичну традицију.

Занатско Ужице у 19. веку

Ужичко занатство има дугу и богату традицију. Настало као неопходна делатност за опслуживање потреба становника ужичке тврђаве, напредовало је упоредо са развојем града и

повећањем броја његових становника. Многи путописци који обилазе овај део Србије говоре о Ужицу као о шехеру са великом бројем занатлија. Већину заната су искључиво монополисали Турци. „У Старој чаршији испод града, поред Ђетиње, све до циганске маље, збиле су се мале турске радионице и трговине. Највише је папуџија, сарача, бербера, поткивача (налбантана), ледера (кожара), табака...“¹

Свој процват ужички занати доживели су крајем 18. века. Међутим, некада развијени и чувени ужички занати, током борби у Првом српском устанку, од 1805. до 1815. год. нагло су опали и скоро замрли, јер су ратови уназадрили ионако ниску натуралну привреду. Почетком 19. века, у условима неразвијене робне производње и географске изолованости, у Ужицу и околини становништво живи у оквиру кућних и породичних задруга, те се занатска делатност своди на кућну радиност. Понекад се неки појединац истакне као спретнији и вичнији у тим пословима, те му то постаје и основно занимање. После 1815. године, каде су се политичке прилике мало смириле, постепено оживљава привредна делатност. Томе много доприноси и новопридошло српско становништво, које је трагајући за мирнијим и сигурнијим крајевима пристигло из динарских подручја Херцеговине и Црне Горе. Стање се мења и после добијања хатишерифа 1830. и 1833. год. и стицања аутономије Кнежевине Србије. Тада долази до држег развоја занатства, чему доприносе све веће економске и културне потребе младог

1 Стеван Игњић, Ужичка нахија, Београд 1961, стр. 84.

Житна пијаца (фотографија из приватне колекције Милоша Познановића)

грађанског друштва, које прати нов начин живота у Србији, затим привредне везе Ужица са суседном Босном и Херцеговином, као и јака традиција турских заната који су већ постојали.

Турци су све до 1834. год. имали искључиве привилегије и монопол у табачком, папуцијском, налбантанском, берберском и ковачком занату. То се мења када су домаћи Турци уврштени у војне спискове и од везира почели добијати „ајлук“ (плату), те више нису били заинтересовани за занатство и трговину. Тако су Срби староседеоци, као и новопридошло становништво, добили своју шансу. „По једном документу Кнежевске канцеларије из 1836. год., само у тој години дошло је у град 60 занатлија.“² Досељено становништво се оријен-

тише како на трговину, тако и на занатство. 40-их година 19. века у целом ужичком округу било је 534 српских занатлија, од тога у Ужицу 119, а у ужичком срезу 99. Повећање броја српских занатлија последица је још једне важне чињенице, а то је да су се Турци према Хатишерифу из 1833. год. морали иселити из градова у року од пет година и за то време распродати своју имовину. „Већ крајем 1836. год. у Ужицу су се дућани и остала турска добра продавали на велико, а Срби су се око њих отимали за велике новце.“³

Ради заштите економских интереса, а посебно од конкуренције турских занатлија, стварају се еснафска удружења. Још пре доношења еснафске уредбе, 1840. год. у Ужицу је основан табачко-ће-

2 Стеван Игњић, *Ужице и околина 1842-1914*, Ужице-Београд 2011, стр. 175.

3 Радослав Љушић, *Ужице у обновљеној Србији*, Историја Титовог Ужица, Титово Ужице 1989, стр. 391.

баџијски еснаф, у који улази 12 мајстора. Одмах затим формиран је механско-пекарски еснаф, чији се чланови баве и ситном трговином. Еснафска уредба из 1847. год. интензивира оснивање и других еснафских организација у Ужицу, па се тако трговци и бакали удружују у еснаф 1847, обућари 1852, абаџије и терзије, дунђери, зидари и опанчари 1853, сарачи 1862. год., а 1865. малобројне занатлије различитих структура оснивају Мешовити еснаф, у чију организацију улазе: 5 златара, 5 бравара, 5 поткивача, 3 казанџије, 2 шмига, 2 пушкара, 2 стаклоресца, 3 воскара, 6 бербера, 1 сајџија, 1 мумџија и 1 лимар.

После одласка муслиманског становништва из Ужица 1862. год., повећава се број српских занатлија. На основу званичних података, дознајемо да је 60-их година 19. века у Ужицу било 12 еснафа, а да је 1854. год. по протоколу еснафа пекарско-механског 139 лица примљено за мајсторе овог еснафа. 1866. год. на попису струка и занатлија у Ужицу има 4 мајстора и 4 помоћника златарске струке.

Поред заштите економских интереса и решавања разних струковних питања, еснафи су од својих средстава финансирани разне подухвате који су имали за циљ што бржи и лепши развој града, па тако подижу чесме које поклањају граду, а терзијски и трговачки еснаф поклањају сат који се монтира на торањ ужичке цркве.

Занатлијске радње налазиле су се на правцу главне улице и око чаршијских тргова, али тако да су поједини занати били лоцирани у тачно одређеним деловима вароши: табаци и опанчари поред Ђетиње, ковачи од Табана до Касапчића

моста, грнчари на Царини, казанџије на Старој пијаци, кујунџије од Слануше до Ракијске пијаце, баруџије у Турици и Врелима, итд.

Занатлије тог времена достижу изненађујуће високу технологију ручне израде својих производа, који престају да буду само употребни предмети, већ постају права уметничка, некад и мала ремек-дела, којима аутори изражавају своју љубав и смисао за лепоту и обликовање предмета. То се посебно види на предметима кујунџилука. Тако на међународним изложбама у Лондону 1895. и Лајпцигу 1896. год. занатлијски производи од коже Јована Аћимовића добијају признање и општу похвалу.

Међутим, последњих деценија 19. века долази до продора капиталистичког начина производње и стиже оштра конкуренција фабричких производа који долазе из западноевропских земаља и почињу да угрожавају опстанак занатске производње. Крајем 19. века фабрички производи све више потискују занатлијску робу. Еснафска уредба својим застарелим прописима није могла даље штитити интересе занатлија, те се ужички занати везују организационо и економски у занатлијска удружења, са циљем да се у оквиру њих решавају питања од општег интереса за све занатлије. У Ужицу је 1889. год. основано Занатлијско удружење за округ. Међутим, еснафи све више западају у кризу. Од 1876. год. запажа се све већи број занатлија у Ужицу који су на списку пореских дужника. Све више занатлија иде у најам у трговачке радње.

Најпре се уочава пропадање златарског заната. До 1888. год. у Ужицу је остало свега неколи-

ко златара. Неки припадници овог заната мењају струку, одлазе у механције, сајдије, ливце месинга. У борби за егзистенцију многи еснафи се реорганизују или повезују по сродности струка у циљу концентрације економских средстава и одржања производње. Траже се олакшице за пласирање робе. Прегруписавање занатлија по струци доводи до распадања организација еснафа.

Занатско Ужице почетком 20. века и између два светска рата

Распадање занатлијских еснафа наставља се и у првој деценији 20. века. Њих је у том периоду највише угрожавало бесправно обављање занатлијских послова од стране сељака-мајстора. Стога

је постојала иницијатива ужичких занатлија да им се ограничи рад или да се укључе у еснафске организације.

Иако је 1911. год. у Ужицу било 12 еснафа са 333 члана, ове организације постојале су само формално, нису имале никакву материјалну основу за одржавање и учвршћивање еснафа. Занатлије саме покушавају да се изборе са новим проблемима, прилагођавајући своје производе новонасталим потребама или мењајући делатност. Стога је до краја Првог светског рата развој заната у Ужицу текао споро и неравномерно.

О занатству у Ужицу у периоду између два светска рата нема поузданијих података. Ужице је тада имало око 100 занатских радионица, од којих су неке по броју запослених биле мањег обима – радник је био сâм власник радње или неко од

Ужичке занатлије на излету, 20. године 20. века (фотографија из приватне колекције Милоша Познановића)

укућана, док су неке имале више запослених, те личиле по томе на мала предузећа. Најзаступљеније су биле занатске радње које су се бавиле производњом и прерадом прехранбених производа, а потом оне које су прерађивале кожу и текстил. Дакле, најразвијенији занати били су: пекарски, месарски, потом кројачки, ковачки, обућарски, опанчарски.

Занати су се тада развијали у оквиру две струковне организације: Месног занатлијског удружења и Занатлијског еснафа. Обе организације су биле сагласне са захтевима Савеза српских занатлија и Занатске коморе у Београду из 1919. и 1920. године за помоћ и обнову српског занатства. Ти захтеви су били слични: жалбе због недостатка сировина, потреба за алатом и просторијама-локалима. Међутим, помоћ је споро и тешко стиза-

ла. „У деветогодишњем периоду (1921-1929.) број протоколираних еснафских и нееснафских радионица у Ужицу је био приближно следећи: 1923. – 205 радионица, 1925. – 161, 1928/29. – 148 радионица. Ове показатеље би требало повећати за 15% (колико је у просеку било бесправних занатлија), да би се добила приближна слика о капацитету занатских радњи, али и услуга у Ужицу од 1921. до 1929. године”⁴. Ужице је у овом периоду било у заостатку по броју занатских радњи и врста заната не само у односу на окружна места у Србији, Македонији и Косову, него и на среска места и веће варошице југоисточног дела Србије. У појединим годинама овог периода било је заната који су били добро заступљени, али су са продором индустријализације губили дотадашњи значај. То су абацијско-терзијски, поткивачки, кожар-

Ужице, 1931-1932, ваге које је израдио бравар Миленко Суботић (фототека Народног музеја Ужице)

4 Историја Ужица, књига 1, стр. 116.

ски. Са друге стране, развијају се занати попут бојадичког.

Већ око 1930. године Ужице има већи број занатских радњи. У наредном периоду (1932-1941.) број занатлија се држе мењао; неки су били у кризи због продора индустријских производа, док су јој неки одолевали и настављали рад. Тада је било пријављено 373 занатлије и 47 заната. На основу Закона о радњама 1932. год. образовано је Принудно удружење занатлија вароши Ужица и усвојена су Правила занатлија за срез ужички. Нешто касније основан је Фонд за Занатски дом. Занатство је у овом међуратном периоду и на основу статистички доступних података имало неуједначен развој. По завршетку Првог светског рата, до 1923. године број радњи се скоро удвостручио. Потом је дошло до опадања за време светске економске кризе (тзв. Велике депресије из 1929.), да би до поновног успона дошло 1933. године, а врхунца 1935. год., када је забележен максималан број радњи (225). Пред почетак Другог светског рата, 1939. године, број занатских радњи је износио 206.

Занатство у Ужицу након Другог светског рата до данас

У послератном периоду дошло је поновних промена у потребама друштва, које занатске радње нису могле у потпуности задовољити. Узроци за то били су разноврсни, попут недовољног улагања у занате, али и њихов неравномеран развој.

Изложба у Соколани после рата
(фототека Народног музеја Ужице)

Неколико деценија после рата у област занатства сврставане су организације удруженог рада, које су касније постале индустријска предузећа. Тај тип организација је био сконцентрисан на друштвени сектор. Сем њих, постојале су и организације које су обављале услужне занатске делатности за грађане.

Један од заната који се након рата окренуо друштвеном сектору јесте пекарски. Наиме, након национализације 1946. године дошло је до формирања пекарских задруга. Оне су 1947. године најпре припојене Трговинском предузећу „Градина“, а те исте године предузећу „Млин“. Погон за производњу хлеба се 1949. године издвојио у Самостално пекарско предузеће „Сретен Гудурић“. Тако је ово предузеће средином 70-их година 20. века, услед модернизације производње, превазишло занатски тип рада.

Пример, пак, за организације које су у том периоду биле усмерене на услужне делатности је

Изложба локалне индустрије занатства, 50. године 20. века (фототека Народног музеја Ужице)

Берберско-фризерска задруга, основана 1947. године, која је 1974. променила назив у Предузеће за фризерске услуге „Фризер“.

Поред друштвеног, постојао је и приватни сектор занатства, али у смањеном обиму. Његов развој није имао одређени континуитет, те се број занатских радњи кретао од двеста до триста на годишњем нивоу. Највећи проблеми приватног занатства били су деловање нерегистрованих радњи, нерешена питања пословног простора, као и школовање нових генерација занатлија.

Савремено Ужице има само обресе вароши у којој су занати били једна од доминантних привредних грана. Град данас има само неколико радњи са типичном занатском делатношћу: обућарска, пекарска, кројачка. Радње чија је главна делатност раније била усмерена на производњу

пребациле су се на услужне делатности: златарске, часовничарске, столарске... И даље постоје услужне делатности, попут керамичара, водоинсталатера, молера, електричара, фризера. Модернизација у свакој области живота условила је и промене у потребама становништва. Ипак, шетајући градом, можемо и данас видети обућарску и бојацијску радњу на Слануши, више кројачких радњи, неколико часовничарских радњи, међу којима је и „Петровић и синови“, више златара, пекаре „Лука“ и код „Шуљаге“, посластичарнице „Зору“ и „Зорино унуче“... Понекад се изненадимо, па угледамо савремени излог са квалитетно израђеном, модерном кожном обућом, а изнад улазних врата пише: „ручни рад“. Тада се и сетимо изреке: „Све, све, али занат.“

Излог једне обућарске радње у Ужицу данас
(фотограф Драган Карадаревић)

Сретен Петровић – „Петровић и синови“

У наведеним политичким и друштвено-економским приликама настала је и опстајала најпре кујунцијска, а потом сајцијска и часовничарска радња „Петровић и синови“. Њен оснивач био је кујунција Сретен Петровић.

По казивању чланова породице, Петровићи су породица која се у Ужице доселила из старе Херцеговине још крајем 18. или на самом почетку 19. века. У првим деценијама 19. века имали су кућу у српском делу вароши, на Царини, у подножју Белог гробља. Сретенев отац Тодор израђивао је кантаре. Имао је четворо деце: три сина (Саву, који је био сапунција, Сретен, кујунцију и злата-

ра, и Јована) и кћерку Јованку. Умро је релативно млад.

Сретен Петровић је рођен око 1846. год. Изучио је кујунцијски занат и отворио своју радњу 1870, а 1875. год. издато му је еснафско писмо, које се чува у збирци Народног музеја Ужице. Породица чува и уверење из 1881. год., Начелства округа ужичког, којим се одобрава Сретену Петровићу да „може свуда у Србији упражњавати ме’анску радњу“, а на основу поднете сведоџбе „о свом владању и досадашњем начину занимања“. Овај документ указује на Сретенново настојање да се што боље уклопи у дате друштвене околности. Ипак, као врстан мајстор, Сретен наставља да се бави кујунцилуком, израђујући, као и остале кујунције, накит (прстење, пафте, челенке, нарукнице, тепелуке, ланце за сатове...), посуђе (тацне за кашичице, есцајг), украсе за оружје, окове за књиге и старе албуме, итд. Предмете израђује првенствено од сребра, ручно. Убрзо обезбеђује себи статус угледног грађанина и цењеног мајстора.

У Фонду Мешовитог еснафа у Историјском архиву Ужица чувају се документа на основу којих закључујемо да је Сретен Петровић већ крајем 70-их година 19. века био помоћник старешине Мешовитог еснафа (1879.), а то је био и током 80-их година. Тих година биран је и за деловођу и писара Мешовитог еснафа, као и за члана комисије за добијање калфенског писма на испиту за кујунцијског калфу. На документу из јануара 1890. потписује се као старешина Мешовитог еснафа. Исте године, група кујунција на челу са Сретенем Петровићем пише жалбу министру

Наведоши Чином Горенас и др.
 таско лето и Слим напреднама и ва
 Ко на брину пакли дээр леконом
 у дуре Београдским Златарима јо
 тимајо само моште као уместо
 тиветим подносити на ирегад Саве
 да а Нама ти подравим условом
 то нур моште.

За то Почини вас Мешовић
 поднасите предид. Сврднати да се
 Члан 26. правим изишати та Ко;
 да се наима дозволити да се наима
 дозу бржемо израђивати Слим Житома
 мо пакли Житома и Шибари келиа а
 За Числота и таојоу Зраба и Свире
 да будемо по закону одговори.

Сам тово Звуринице и код Т.
 Метрија арипашија Звуринице да се
 му Свире на дозволити да се
 предиди као Свире дозу о ире
 обнародована Звуринице израђене.

30. Јануара 1890. г. Ђонини
 у Ужицу.

Сретен Ђонини
 у Ужицу

Довић
 у Ужицу

Део жалбе Мешовитог еснафа Ужица министру
 унутрашњих дела из 1890. године (Историјски архив Ужице)

унутрашњих дела на члан 26. Закона о контроли
 квалитета и жигосању злата и сребра, којом се
 тражи да мајстори своје израђене предмете носе у
 Београд на контролу квалитета и жигосање. Они
 траже да сами својим жигом жигошу производе,
 а да за квалитет одговарају по закону.

На месту старешине еснафа остаје до 1892.
 год. На основу сачуваних докумената из периода
 1892-1911. године може се закључити да је Сретен

Рајана 17. Маја.
 1890. год.
 у Ужицу

Дарај у Свире
 Свире Мешовић у Свире
 Свире да се не
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире

Рајана Свире
 Мешовић у Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире

Рајана,
 Да се ова дозволити
 Свире Мешовић у Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире

Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире
 Свире Свире Свире

Решење Мешовитог еснафа да се не може славити слава због
 недостатка новца (Историјски архив Ужице)

Петровић и даље био у управи Мешовитог еснафа,
 периодично као старешина, помоћник или деловођа.
 Занимљиво је да се на скоро свим тим документима
 потписује као златар.

На основу сачуваних докумената можемо судити
 о угледу овог мајстора, али и о статусу заната којим се
 бави. Већ средином 90-их година 19. века престаје
 потреба грађана за производи-ма кујунџијске израде,
 те се Сретен, као и остале

Улица војводе Демира. Са леве стране је кућа где је првобитно била радња Сретена Петровића
(фототека Народног музеја Ужице)

ужичке кујунције, полако оријентише на израду златарских предмета који стижу као мода из западних земаља. Израђује накит од племенитих метала који прати тзв. српску грађанску ношњу, а који је израђиван према калупима познатих европских радионица (прстење са брилијантима, наруквице, брошеви...). Ипак, најчешћи производи ових мајстора били су употребни предмети који су саставни део кућног инвентара новог грађанског слоја: послужавници, комплети за слатко, свећњаци, вазе, кутије, прибор за пушење. Увећана економска моћ одређеног грађанског слоја доносила је успон на друштвеној лествици, па су самим тим и ови луксузни предмети били начин исказивања статуса њихових власника. У

исто време, сеоско становништво се китило на устаљен начин (на појасу пафте, на глави тепелук и игле, на рукама посребрено прстење и наруквице скромније израде). Такав опус у својој радњи имао је крајем 19. и почетком 20. века и Сретен Петровић, покушавајући да удовољи потражњи и једних и других.

Радња Сретена Петровића се налазила „на вароши“, у данашњој Улици војводе Демира. Ту је Сретен око 1876. год. купио имање и нешто касније саградио кућу на спрат, у којој је живео са супругом Катом и децом. У приземљу куће имао је своју радионицу у којој је радио све док је могао.

На документу из Фонда Мешовитог еснафа бр. 183 из 1911. год. (из Историјског архива Ужи-

це) дат је списак правних мајстора који су своје радње протоколисали, и под бројем 2 је Сретен Петровић, златар. У Етнографској збирци Народног музеја Ужице чувају се три пафте које је колекционар из Београда Раденко Перић купио од Сретена Петровића 1930. год. Можемо закључити да је још и тада у својој радњи, вероватно у залихама, имао овакву врсту робе. Како је крајем 19. века полако почела стагнација занатá, првенствено златарског, то се одразило и на ову породицу и њеног старешину. Били су принуђени да подижу кредите код банака како би заштитили имовину и радњу. Проширили су делатност и успели да преживе та тешка времена.

Меница из 1931. године (копија, својина Љиљане Гвардиол)

Сретен је умро 1932. год, а запамћен је као последњи грађанин Ужица који је до смрти носио тзв. српско грађанско одело оријенталног кроја, са чакширама и свиленим појасом, ферменом и фесом. Таквог га је на фотографији овековечио Илија Лазић, познати ужички фотограф и хроничар. А описао га је и Љуба Стојановић у „Старом Ужицу“ као неког ко увек на скупљању младежи у Међају свира флауту. Неки стари Ужичани по-

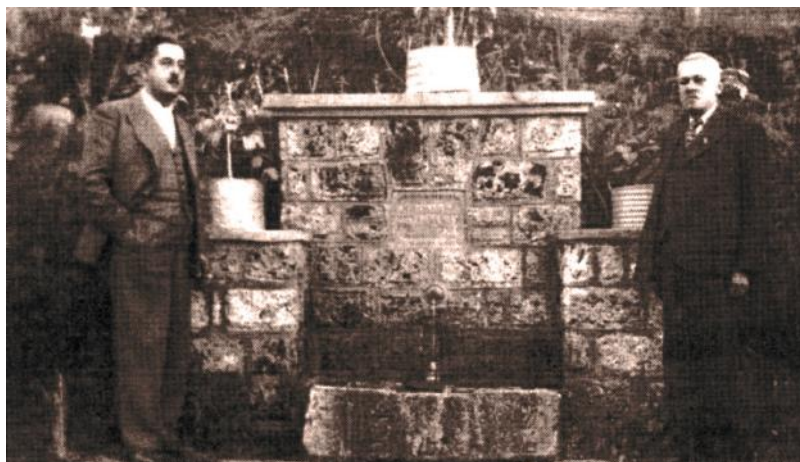
Сретен Петровић, прве деценије 20. века
(фотографија из приватне колекције Милоша Познановића)

мињу да је увек био спреман да заигра коло у Ади, звецкајући прапорцима у штиклама. Био је донатор постављања сата на ужичкој цркви, финансирао одржавање коњских трка у Крчагову, за време његовог мандата као старешине еснафа дат је прилог за манастир Хиландар, а еснаф је помагао своје немоћне и осиромашене чланове.

Коњичке трке у Крчагову.

Први слева, Раде Петровић. У другом реду, са фесом на глави, Сретен Петровић (30. године 20. века).
(фотографија из приватне колекције Милоша Познановића)

Ђедова чесма, десно Радисав-Раде Петровић (фотографија преузета из књиге М. Искрина „Чесме ужичке“)

Био је у кумовској вези са породицом познатог ужичког грађанина, трговца, председника ужичке општине и посланика Илије Јокановића. То кумство се пренело и на другу генерацију, те је Илијин син Добрило венчао сва три Сретенова сина. Преко Добрила Јокановића, који је био ожењен ћерком трговца и угледног грађанина Милутина Кремића, био је у кумовској вези и са овом значајном породицом. У својој породици, као у многим патријархалним породицама тог времена, био је изразито поштован. Након његове смрти, 1934. год. син Радисав – Раде је на имању које се налазило на Царини, преко Царинског потока, подигао спомен-чесму, зидану сигом са мермерном плочом, на којој стоји натпис: „Спомен оцу Сретену 1934. г. Раде“. Ова чесма, подигнута у спомен „ђеда“ Сретена, добила је име „Ђедова чесма“.⁵

Светска изложба 1900. године у Паризу

У историји ужичког занатства Сретен Петровић ће бити запамћен и као учесник на Светској изложби у Паризу 1900. год. Циљ ових изложби, које су почеле да се периодично одржавају од 1851. год. (Лондон), био је глорификација новог, индустријског доба и што веће приближавање индустријских достигнућа обичним људима. Те изложбе биле су идеална места за реализацију споја науке, рада и економије, утирући једном за свагда путеве индустријског човека.

Како објашњава Весна Душковић⁶, на тако огромном простору изложено је све што су велике политичке и економске силе света произвеле у току неколико последњих деценија. Остали део света, већином колонизован, излагао је у питорескним павиљонима, где је њихов начин живота презентован кроз производе домаће радности или националне музике. У једном таквом скромном павиљону, изведеном у маниру црквене архитектуре, излагала је и Србија.

Павиљон Србије на Светској изложби 1900. године (фотографија из <https://vidovdan.org/kultura/srbija-na-svetskoj-izlozbi-u-parizu-1900-godine-foto/?script=lat>)

Изложбени простор подељен је у осам секција, међу којима је била и домаћа радност, између осталих и занати. Одбор за одабир радова одлу-

⁵ Милорад С. Искрин, Чесме ужичке, Ужице 2004, стр. 95.

⁶ Весна Душковић, Србија на Светској изложби у Паризу 1900, каталог изложбе, Етнографски музеј Београд, Београд 1995, стр. 5-6.

чио је да производе златара и кујунција (крстови, путири, зарфови, делови накита и посуђе) наручи од мајстора из Београда, Ниша, Пирота, Лесковца и Ужица, што је већ само по себи комплимент за мајсторе из тих крајева. Након завршетка изложбе, само одабрани део наручених предмета, оних најквалитетнијих, држава је поклонила Народном музеју у Београду, тј. његовом Етнографском одељењу. Ти предмети су, према мишљењу Одбора, а према препоруци Михаила Валтровића, кустоса Народног музеја, таквог карактера да их је потребно сачувати као вредне примерке домаће и занатске радиности. Треба нагласити да је тих 290 предмета предатих Етнографском одељењу Народног музеја Београд 1901. год. чинило окосницу од 1000 предмета са којима се Етнографско одељење и званично одвојило из оквира Народног музеја. Посебно овде треба истаћи да је међу тим предметима био, а и сада се чува у збирци Етнографског музеја у Београду, путир на стопи који је израдио Сретен Петровић специјално за ту прилику. Ова чињеница довољно говори о мајсторском умећу ужичког кујунције Сретена Петровића, чији је мајсторлук био међу предметима златарства и кујунцилука који су у најбољем светлу представили наше занатство светској публици 1900. год. у Паризу. Без обзира на то што су се српски златари и кујунције вратили са Светске изложбе без награде, с обзиром на то да се званични жири определио да награди предмете израђене по предлошцима познатих радионица Западне Европе, а не израђевине анонимних српских мајстора, научна јавност им је одала неупоредиво веће признање, сврставајући њихове производе

у музејске експонате. У Народном музеју Ужице музејски експонати постали су и неки други производи кујунције Сретена Петровића, као и његов алат са матрицама за искивање.

Путир, рад Сретена Петровића, експонат са Светске изложбе у Паризу 1900. год, данас експонат Етнографског музеја у Београду (фотографија из каталога изложбе)

Наследници Сретена Петровића – крај 19. и почетак 20. века

Раније је поменуто да је Сретен око 1876. год. купио имање, а нешто касније, крајем 70-их и почетком 80-их година, саградио кућу на спрат на имању, у којој је живео са супругом Катом (рођеном Михаиловић) и децом: синовима Ристом

(1882-1945) и Радисавом – Радом (1884-1944), кћеркама Раденком (1890-1941), удатом Пековић и Радмилом (1893-1964), удатом Савковић и најмлађим сином Милуном (1896-1960).

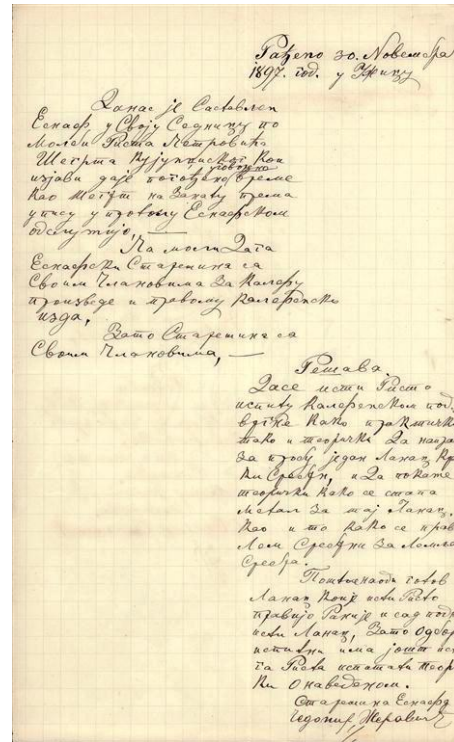
Породица Сретена Петровића
(из колекције Светлане Петровић)

Професор Драгутин М. Прљевевић у својим сећањима каже да је план за кућу урадио сам Сретен⁷. У приземљу куће била је кафана „Зелени ве-

⁷ Драгутин М. Прљевевић, Варош, људи, догађаји, сећања на старо Ужице, Ужице 2000, стр. 21.

нац“, док је на спрату живела породица Сретена Петровића. Други, мањи локал поред куће заузимао је златарска радња, а једно време и заступништво аутомобила „Линколн Форд Фордсон“.

Сретен је своје синове дао на занат, како је било и уобичајено у то време. Имајући осећај за промене и захтеве тржишта, једног сина, Риста, усмерио је на свој занат – кујунџијски, а остала два сина, Радисава – Рада и Милуна, на сајџијски (часовничарски).

Решење Мешовитог еснафа из 1897. године којим је Ристо Петровић произведен у калфу (Историјски архив Ужице)

Ристо Петровић је 1897. год. решењем Мешовитог еснафа из звања шегрта кујунџијског произведен у калфу са калфенским правом. Сајџијски занат је иначе завршио у Братислави.

Кратко је радио у очевој радњи, а онда се преквалификовао и у приземљу заједничке куће отворио кафану „Зелени венац“. Ова кафана је због своје ексклузивности имала и локални назив „Монте Карло“, јер се у њој у вечерњим сатима играо покер. Милутин Ускоковић у приповеци „Страх“, описујући српски део вароши Ужица, Сланушу, каже: „Између тих ћепенака, неком загонетком, подигнута је лепа, витка, сва бела, двоспратна зграда кафане код „Зеленог венца“ у којој, кад год сам прошао, нисам видео неког да нешто поручи. Газда живи од имања на селу, а гости му праве друштво. Они носе фесове, чохане чакшире, везене чарапе и јеменије. Ћуте, не свађају се,

Раде Петровић са децом испред радње у Улици војводе Демира, 1926.

(из колекције Светлане Петровић)

не воде никакву политику. Обично су тутори у цркви и носе барјак кад су литије.“ Редовни гости ове кафане били су ужички професор Жика Радуловачки и сенатор Павле Вујић, директор гимназије, као и власници ужичких хотела „Палас“, „Златибор“ и „Париз“.

Ристо Петровић или чика Ристо (како су га гости звали) био је, према сећањима, увек лепо обучен и са манирима се односио како према гостима кафане, тако и према кафанском особљу. „Ристо је имао свој писаћи сто у кафани за којим је често седео и нешто правлио, али и писао и чи-

Ристо Петровић у кафани „Зелени венац“
(фотографија из: <https://uzicanstveno.rs/uzicanstveno/petrovici-vlasnici-najstarije-uzicke-zanatske-radnje/>)

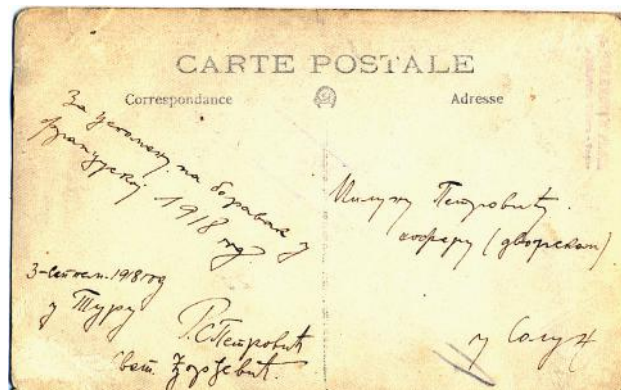
тао. Доста је времена трошио на израду разних предмета (рамова, ваза, кутија) од шперплоче у дрворезу. Куповао је и неке часописе у којима су била упутства за рад и нацрти.“⁸

Радисав – Раде Петровић је почео са изучавањем часовничарског заната у Београду и Киинди 1899. год. Поред очеве кујунцијске радње, 1904. године отворио је своју часовничарску. Предузимљив и интелигентан, осећао је дух новог времена, те је, поред поправљања сатова, набављао и продавао златни и сребрни накит модерног дизајна, касније и оптику. Робу је до почетка Првог светског рата набављао према бечким каталозима, а након рата преко фирме у Цељу и Загребу, одакле је вршио набавку потребног материјала. Био је ожењен Даринком Прљевић.

До 1932. године заједничка радња звала се „Сретен Петровић и синови, златари и сајције“. Након тога, мења назив у „Петровић задруга (Сретен Ристо)“, која је била заједничко власништво тројице синова Сретена Петровића.

Милун – Миле Петровић је такође изучавао часовничарски занат, и то у Братислави. Године 1914. напустио је Чешку, вратио се у Србију и као добровољац са 18 година прикључио се српској војсци у Првом светском рату. Током тих ратних година, пошто је био образован и умео да вози кола, а и пореклом из угледне ужичке породице, распоређен је у краљеву пратњу. За све време рата возио је регента Александра. У породици Драгомира Петровића, Милуновог унука, чува се дописна карта коју је Милунов брат Раде послао из

Француске Милуну у Солун, насловљена на Милуна Петровића, дворског шофера.

Полеђина дописне карте насловљена на Милуна Петровића, дворског шофера, коју му је послао брат Раде (својина Светлане Петровић)

Мајсторски испит полагао је касније, након завршетка Првог светског рата, 1922. год. Породица чува мајсторско писмо које је Еснафска управа свију заната Крушевац издала мајсторском помоћнику Милуну Петровићу, након што је „провео законом одређено време на занату и тиме према Закону о радњама оспособљен за самостално упражњавање часовничарске радње“⁹.

Био је бoем, волео аутомобиле и био заступник „Форда“. Држао је радњу у којој је продавао аутомобиле и аутомобилске делове. Његов салон се налазио у приземљу заједничке куће у Улици војводе Демира, између кујунцијско-сајцијске радње оца Сретена и брата Рада и кафане „Зелени

⁸ Милорад Искрин, Кафане и пекаре Ужица, „Арт“ Ужице, 2002, стр.176.

⁹ Мајсторско писмо Милуна Петровића из 1922. године (својина Светлане Петровић)

Милун Петровић у радњи за продају аутомобила „Линколн Форд Фордсон“, око 1940. год.
(фотографија својина Љиљане Гвардиол)

венац“ брата Риста. Ужичани се сећају да се на његовом салону вијорила америчка заставица. Носилац је Албанске споменице, као и његов брат Ристо, али и посебног Одликовања за заслуге краљу Александру Карађорђевићу и његовој породици. По казивању његове унуке Љиљане Гвардиол, ово одликовање је доживотно носио на свом реверу, чак и за време комунистичке власти.

„Петровић и синови“ – након Другог светског рата

„Уочи Другог светског рата у Ужицу су постојале свега три сајцијске (часовничарске) радње. Њихови власници су били: Панто Вујадиновић, код Основне школе, Раде Петровић, код кафане ’Зеле-

ни венац, и Зора Ђеловић, на Главној улици, преко пута Суда.“¹⁰ По позиву Привредног одељења Округног народног одбора из априла 1945. год., нико од наведених сајција није поднео пријаву о залихама у својим радњама. Разлог томе је вероватно тај што су радње у току рата испражњене и да зато нису имали шта да пријаве.

У мају 1944. год. преминуо је Радисав – Раде Петровић, часовничар, а непуну годину касније, 1945. год., и Ристо Петровић, кујунџија-кафеџија, најстарији син Сретена Петровића и његов наследник на старешинству породичне задруге. Ристо је имао једног сина, Добрила, који се као студент права прикључио КПЈ и погинуо 1942. год. Други Сретенов син, Радисав – Раде, имао је три

¹⁰ Др Раде В. Познановић, Приватне занатске радње у Ужицу 1919-1945.год., Ужички зборник 24, Т.Ужице, 1995, стр. 245

Часовничарска радња Милуна Петровића, 1953. година (фотографија својина Љиљане Гвардиол)

сина: Данила, Драгана и Илију. Илија је са мајком погинуо у кући при уласку Немаца у Ужице 1941. год. Данило је био учитељ, првоборац у Другом светском рату, а Драган професор српскохрватског језика и једно време директор Учитељске школе у Ужицу, а касније је радио у Београду као начелник на пословима организовања школства и усавршавању образовног и васпитног система у Републичком секретаријату за школство. Данило има потомке Наташу и Зорана, који живе и раде у Београду.

Од друге генерације која је држала радњу „Петровић и синови“, након Другог светског рата остао је само најмлађи син Сретена Петровића, Милун – Миле. Иако је непосредно након Првог светског рата изучио часовничарски занат, између два рата се бавио трговином аутомобилима. Ипак, пред почетак Другог светског рата посветио се делатности коју је при крају свог живота

покренуо његов отац и којим се цео свој радни век бавио његов брат Радисав – Раде. У јулу 1945. год. Градски народноослободилачки одбор издаје му овлашћење за отварање часовничарске радње „Милун С. Петровић“ у Улици краља Александра 35. Може се претпоставити да је радња премештена са Слануше на Мегдан (преко пута Вукосављевића куће) из разлога што је приликом уласка Немаца у Ужице породична кућа у Улици војводе Демира, посебно њен доњи део где су биле радње и кафана, прилично оштећена. Према подацима Љиљане Гвардиол, радња је тих послератних година премештана најпре у тадашњу Улицу маршала Тита, на месту робне куће „Обнове“ (садашња „Банке Интеса“). На новој локацији Милун је радио све до своје смрти 1960. год. У његовој породици се сматра да је умро од туге за сином Сретеном, учитељем, који је радио са оцем у радњи све до изненадне смрти у 28. години живота 1951. год.

Иза Сретена је остало двоје деце: син Драгомир – Драган и кћерка Љиљана, данас Гвардиол, архитекта, која живи и ради у Београду.

По смрти Мила Петровића, радњу, а и бригу о деци свог покојног сина Сретена, преузима Милова удовица Милојка (девојачко Ђуровић), коју наследници, називајући је и дан данас „наном“, описују као енергичну и веома паметну жену, која је умела лепо да прича о прошлим временима и догађајима, и која је своје унуче Драгомира и Љиљану одгајала и васпитавала у породичном духу. Ова вредна жена газдовала је радњом у звању стручног пословође, где су занат изучили и стручни део послова обављали многи ужички часовничари (Миливоје Петровић, Здравко Божић, Звонко Алајз...)

Крајем осамдесетих година 20. века радњу пружима Драгомир – Драган Петровић, унук Милуна и Милојке Петровић, син рано преминулог Сретена. Након рада проведеног у Ваљаоници бакра и алуминијума у Севојну, одлучио је да се посвети сатовима и породичној традицији, тј. очувању радње „Петровић и синови“ којој враћа стари назив. Како је сам истакао у разговору са новинаром „Ужичке недеље“¹¹ поводом добијања Специјалне награде „Чувар традиције“ (поводом 145 година трајања радње), а у оквиру избора за „Ужичанина године“ овог листа, тешко је било одржавати занат последњих деценија. „Тешко, посебно како је посла све мање и мање, јер се механички сатови више и не раде. Раније се радило чишћење, подмазивање, мењање кључа, нару-

Милојка Петровић са унучима Љиљаном и Драгомиром, 60. године 20. века (фотографија својина Светлане Петровић)

чивали су се делови за сатове који имају ману, а сада тога нема. Данас се мења батерија, каиш или механизам, и то је отприлике то!“, истакао је тада Драгомир. Ове његове речи су уједно и одлична дефиниција стања и статуса овог заната данас. Чак је и продаја квалитетних сатова, на којој се једно време заснивао рад и зарада радње, стала услед налета јефтинијих и мање квалитетних сатова. Када је преузео радњу, могло се, према његовом казивању, пристојно зарађивати. Стандард становника Ужица тих осамдесетих година 20. века био је солидан, те је велики број њих могао

¹¹ Ужичка недеља, 3. април 2015. год., стр. 19.

себи да приушти квалитетне сатове и квалитетне поправке. Међутим, када су наступиле тешке деvedесете године, почели су проблеми и у овом послу. Кренула је масовна набавка јефтених копија и имитација сатова, којима се окренула осиромашена клијентела.

И поред свих потешкоћа, Драгомир је истрајавао у својој одлуци да по сваку цену одржи радњу својих предака. Покушавао је да допуни асортиман лепим, квалитетним предметима од злата (сарађивао је са златарама „Мајданпек“ и „Трепча“), сребра (кандила и друго), затим продајом сатова фабрика „Инса“ и „Фосил“, а једно време и уметничким сликама, те је радња у том периоду имала и галеријску атмосферу.

Део ентеријера радње „Петровић и синови“ почетком 21. века (фотографија својина Светлане Петровић)

Драган је једном изјавио да „часовничарску радњу неће затворити макар подизао кредите да плати дајдине“¹². За своју упорност, осим наведене специјалне награде и чињенице да је са супругом 1990. год. био на званичном пријему код тадашњег председника Скупштине општине Титово Ужице Зорана Вујовића, није никада добио никакву помоћ нити сатисфакцију. Нажалост, изненада је преминуо у априлу 2019. год.

Супруга Светлана, која је уз њега савладала часовничарски занат, своју тугу претвара у снагу да не поклекне и живи у нади да ће једна од кћерки изнаћи начина да настави традицију, обезбеди посао који ће бити исплатив и тако сачувати радњу.

Драгомир - Драган Петровић приликом примања специјалне награде „Ужичке недеље“ 2015. године (фотографија својина Светлане Петровић)

¹² „Политика“, 11.05.2010, стр. 8.

Драгомир и Светлана Петровић испред радње „Петровић и синови“ (фотографија својина Светлане Петровић)

Уместо закључка, цитираћемо речи новинарке Оливере Мићић из интервјуа који је водила са Драгомиром Петровићем 1990. год.¹³: „Данас то успешно чини унук мајстора Мила, Драгомир Петровић, већ четврто колена, поносан дакако на своје блиске и даље претке, цењене ужичке кујунџије. Радња је увек имала заштитни знак, амблем делатности који је утиснут на свим сатовима који су продавани, или на реверсу за поправке. Још се нађе код неког старог Ужичанина такав сат са знаком „Петровић и синови“. Баш недавно једна бака донела је велики зидни сат са Давидовом звездом у врху и знаним амблемом ове радње, да му мајстор Драгомир продужи век за нека млађа поколења. Са посебним задовољством и изузетном љубављу учиниће то овај млади часовничар. Времешни јунџансон поново ће оживети, откуца-

13 Исто

Цене солидне. За израду и квалитет јамчи мој досадањи рад.

Златарска и сајџијска радња
Сретена Петровића и Синова -- Ужице
ОСНОВАНА 1870 ГОДИНЕ

Препоручује своје богато стовариште:

Разноврсних сатова, Вереничког и венчаног Прстења, Ланаца, Медаљона, Брошева, Табакера итд.
Будилника „Јунџанц“ Наочара и Цвикера у свима величинама.
Разних ствари од Кина-Сребра за поклоне и честитања

Прима све врсте сатова на оправку са гаранцијом.

Купујем старо злато и сребро уз највишу дневну цену.

Оглас штампарије „Романовић“ из 1932. године

(из колекције Светлане Петровић)

вајући минуте подсећајући на неко давно минуло време мерећи ово садашње. Сатови се мењају, сунчани, пешчани, механички, електронски, али време истиче, свеједно. Иако се данас у часовничарску радњу наврати тек да се замени нека батерија или стави нова, да се замени дотрајали каишчић, засигурно занат стагнира, али сигурно је да док је људи, мериће се и време“.¹⁴

Гаранција на сатовима са некадашњим жигом и данас важи. Тако ради ова, одувек угледна фирма.

А време протиче и истиче...

Милодарка Ђајић, Ивана Тодоровић,
кустоси Народног музеја Ужице

14 Реченица „Док је људи, мериће се и време“ изговорена је у филму „Валтер брани Сарајево“

Литература:

1. Водич Историјског архива Титово Ужице, Титово Ужице, 1990.
2. Весна Душковић, *Србија на светској изложби у Паризу 1900*, каталог изложбе, Етнографски музеј Београд, Београд 1995.
3. Стеван Игњић, *Ужичка нахија*, Београд 1961.
4. Стеван Игњић, *Ужице са старих разледница*, Културно-просветна заједница, Ужице, 1996.
5. Стеван Игњић, *Ужице и околина 1842-1914*, Ужице-Београд, 2011.
6. Милорад С. Искрин, *Чесме ужичке*, Ужице 2004.
7. Милорад Искрин, *Кафане и њекаре Ужица*, Арт, Ужице, 2002.
8. Историја Титовог Ужица, до 1918. год, Београд : Историјски институт ; Титово Ужице: Народни музеј, 1989.
9. Историја Ужица књ.2, Ужице : Спомен обележје „Кадињача“ ; Београд : Институт за савремену историју, 1992.
10. Милутин Јовичић, *Сећања на варош*, Ужице, 2005.
11. Н. Кутлешић, Није лако чувати традицију, чланак из листа „Ужичка недеља“ од 3.априла 2015. год.
12. Радош Љушић, *Ужице у обновљеној Србији*, Историја Титовог Ужица, Титово Ужице 1989.
13. Дејан Маленковић, *Ужички амаркорд*, Алтера, Београд, 2003
14. Милева Д. Милошевић, *Удружење занайлија вароши и среза ужичкој – Титово Ужице (1840-1950)*, Историјски Архив Ужице, Ужице, 2008.
15. Оливера Мићић, *Љубав и породична традиција*, чланак из листа „Вести“, од 28.9.1990. год.
16. Бранко Пејовић, *Пејровићи и синови 140 година нераздвојни*, чланак из листа „Политика“, од 11. Маја 2010. год.
17. Раде В. Познановић, *Развијак ужичке занайске чаршије после изласка Турака*, Ужички зборник бр.1, Т. Ужице, 1972.
18. Раде В. Познановић, *Приватне занайске радње у Ужицу 1919-1945.год*, Ужички зборник 24, Т.Ужице, 1995.
19. Драгутин М. Прљевић, *Варош, људи, дојаћаји, сећања на старо Ужице*, Ужице 2000.
20. Љубомир Стојановић, *Старо Ужице*, Гласник географског друштва, Београд 1922.
21. *Ужички лексикон*, Лексикони градова Србије, Службени гласник и Град Ужице, 2014.
22. Живан Л. Ђирић, *Старо Ужице у записима*, Народна библиотека „Едвард Кардељ“, Титово Ужице, 1985.

Изложба:
Време, протицање и отицање
(Часовничарска радња „Петровић и синови“ и занатско Ужице кроз векове)

Издавач:
Народни музеј Ужице

За издавача:
Славица Стефановић, директор

Аутори изложбе и текста каталога:
Милодарка Ђајић, Ивана Тодоровић

Конзервација:
Маријана Николић, Мира Ђуковић, Драган Томановић

Лектура и коректура:
Јелена Тодоровић Лазић

Техничка реализација изложбе:
Владан Дрндаревић

Фотографије савременог Ужица:
Драган Карадаревић

Дизајн и штампа:
Графичар, Ужице

Тираж: 200

Посебну захвалност дугујемо: Етнографском музеју Београд, Историјском архиву Ужице, Светлани, Милицы и Милени Петровић, Љиљани Гвардиол, Милошу Познановићу, као и Центру за велепродају материјала «Textil» d.o.o.

Цене солидне. За израду и квалитет јамчи мој досадањи рад.

Златарска и сајцијска радња

Сретена Петровића и Синова -- Ужице

ОСНОВАНА 1870 ГОДИНЕ

Препоручује своје богато стовариште:

Разноврсних сатова, Вере-
ничког и венчаног Прсте-
ња, Ланаца, Медаљона, Бро-
шева, Табакера итд.

Будилника „Јунгханц“ Нао-
чара и Цвикера у свима
величинама.

Разних ствари од Кина-
Сребра за поклоне и
честитања

Прима све врсте сатова на
оправку са гаранцијом.

Купујем старо злато и сребро уз највишу дневну цену.

